

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅՑԻ ՀԱԿԱՔԱՐՈՋՉՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԻԲԵԶԱՆԱԿԱՆ ԱՌՑԱՆՑ ԼՐԱՏՎԱՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒՄ*

Շուշան Ասկարյան

Բանալի բառեր՝ մշակույթ, քարոզչություն, հակաքարոզչություն, ինֆորմացիոնա-կանություն, լրատվամիջոց, տեղեկատվական դաշտ:

Ադրբեջանական հակահայկականությունը սկիզբ է առել Թուրքիայի ժայռահեղական ազգայնական քաղաքականության ազդեցությամբ՝ 1918թ. ադրբեջանական պետական միավորի ձևավորումից և 1930-ական թթ. «ադրբեջանցի» հասկացության կերտման նպատակադրումից ի վեր: Այն ինտենսիվորեն զարգացել է խորհրդային ժամանակաշրջանում (հատկապես սկսած 1960-ականներից) և մինչ օրս շարունակում է իր համակարգային ընդարձակումը: 1998-2000 թթ. Հայաստանի ներքաղաքական զարգացումները մեծապես նպաստեցին Հեյդար Ալիևի վարչակարգի կողմից հակահայկական ինֆորմացիոնալության հիմնական ուղղությունների ձևավորմանը և որոշ մեթոդների՝ առավելապես հակահայկական քարոզչությանը միտված տեղեկատվական գինանոցի փորձարկմանը: 2000թ. փորձարկվեց նաև տեղեկատվական հարձակման տեխնոլոգիական բաղադրիչը. առաջին անգամ ադրբեջանական ցանցահեռնների՝ հաքերների կողմից ժամանակավորապես շարքից դուրս բերվեցին հայկական մի շարք կայքեր, որոնցում շոշափվում էին Ցեղասպանության և ԼՂՀ թեմաները: [1] Շուտով քարոզչական պայքարն ու տեղեկատվական փոխհրաձգությունը տեղափոխվեց լրատվական դաշտ: Ադրբեջանի բոլոր զանգվածային լրատվամիջոցները «պետական պատվերի ու հայրենասիրության» բարձունքներից առանձնակի ոգևորությամբ լրատվադաշտային պատերազմ սկսեցին հայկական ՋԼՄ-ների դեմ: Ադրբեջանական քարոզչապայքարը առանձնակի երանգներ ստացավ հայկական մշակույթի հակաքարոզչության համապատկերում:

Քարոզչությունը միտումնավոր ապակողմնորոշիչ կամ խաբուսիկ տեղեկությունների փաթեթ է, որը լայնորեն լուսաբանում է որևէ գաղափար, քաղաքականություն կամ պատճառ: Հիմնական իմաստն այն է, որ տեղեկատվությունը միտումնավոր տարածվում է այնպես, որ իշխի ձևավորված հասարակական կարծիք՝ հոգուտ կոնկրետ իշխանությունների կողմից ստեղծված օրակարգի: Քարոզչությունը հաճախ պարունակում է կեղծ տեղեկություններ (կամ նույնիսկ ստեր), ինչպես նաև կեղծ կամ թաքնված ենթադրություններ: Քարոզչության խթանման առավել ակնհայտ պատմական օրինակ տեղի է ունեցել նացիստական Գերմանիայում, երբ ՋԼՄ-ները բազմիցս ներկայացրել են «հրեական հարցը», քանի որ այն եղել է ակնհայտ կենտրոնական հարց եւ ժամանակի ողջ գերմանական տպագիր մամուլը եւ ռադիոէթերը հեղեղված էր «հրեական հարցով»: Նացիստական կառավարությունը օգտագործել էր զանգվածային լրատվամիջոցները գերմանացիների մեծամասնությանը համոզելու և հավատալ տալու մի շատ կարեւոր հարցի, այն է՝ «Ի՞նչ ենք մենք անելու մեր երկրի այսքան հրեաների հետ»: Ընդլայնված ժամանակահատվածում ՋԼՄ-ների կողմից այսպիսի շահարկող բովանդակության նյութերը և նույն կենտրոնական «խնդրի» շուրջ զանգվածային լրատվության միջոցների հետ հաղորդակցման ուղիներով ֆաշիստական կառավա-

* Հոդվածն ընդունվել է 25.02.17:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ԱրՊՀ գրականության և լրագրության ամբիոնը:

րությունն ստեղծել է ապօրինի եւ կեղծ խնդիր, և ըստ էության, իր սեփական օրակարգը: Քարոզչության դաշտում շինծու և օրակարգային, ինչպես նաև հակահայկական տրամադրություններով ու հակաքարոզչություններով հարուստ ադրբեջանական լրատվականները շարունակում են վերոնշյալ օրինակը՝ հորինելով ու սեփական ժողովրդին «կերակրելով» այնպիսի կենտրոնական «խնդիրներով», որոնք ուղղված են ոչ միայն ներքին, այլև արտաքին լսարանի ապակողմնորոշմանը:

Առհասարակ, քարոզչական գործողությունների նպատակը և ողջ տրամաբանությունը ենթադրում են, որ տեղեկատվական գործողություններն իրականացնող կողմը՝ մանիպուլյատորը, իրականացնում է նպատակային, ռացիոնալ մշակված, սառը հաշվարկային քայլեր՝ ուղղված հակառակորդի հուզական, գիտակցական ապահնտեզմանը, մինչդեռ սեփական հույզերի ու բնութագրիչների առումով մնում է ստվերում, աչքի չի ընկնում: Այլ կերպ ասած՝ նա իրավիճակը կառավարողն է, ոչ թե՛ իրավիճակի մասը: Ադրբեջանի պարագայում դրությունն այլ է. տեղեկատվական նյութերում նկատելի են ավելորդ հուզականություն, իմպուլսիվություն, և հակառակորդի՝ հայերի ենթադրվող խոցելի կողմերի ներկայացումը յուրովի սերտաձած է քարոզողի ինքնաներկայացման հետ: [2] Քարոզչական հոսքը պարունակում է սեփական իրավիճակի, հատկանիշների, տրամադրությունների ինդիկատորներ՝ հայտանիշներ: Պարզ ասած՝ այդ քարոզչությունը հաճախ «մատնում» է ինքն իրեն:

Խորհրդային ժամանակաշրջանում ինֆորմադաքականության հիմնական բաղադրիչն էր պատմամշակութային հարթությունը. «բունիաթովյան դպրոցի»[3] պատմաբանները ձգտում էին ադրբեջանականացնելու Ադրբեջանի ԽՍՀ տարածքում բնակվող տարբեր էթնիկ խմբերի, հատկապես՝ հայերի պատմամշակութային ժառանգությունը՝ միաժամանակ կեղծելով բնիկ ժողովուրդների էթնոագգային պատմությունը: Այդ հիմնադրույթներն իրենց հետագա զարգացումն ապրեցին նաև ԽՍՀՄ փլուզումից հետո՝ նորաստեղծ Ադրբեջանի Հանրապետությունում:

Ադրբեջանի իշխանությունների տեսանկյունն օպերատիվ կերպով տարածելու և ադրբեջանամետ դիրքորոշումներ ձևավորելու համար Ադրբեջանը ռազմավարական նշանակություն է տալիս մեդիատիրույթին և մեծ ռեսուրսներ է ներդնում այս ոլորտի կայացման ու կատարելագործման համար: Մեդիան այն հիմնական բաղադրիչն է, որի միջոցով ընթանում է տեղեկատվական ազդեցությունը հայկական լսարանների ուղղությամբ և ոչ միայն միջնորդավորված այլ երկրների ՀԱՄ-ով, այլև ուղղակիորեն՝ համացանցի օգնությամբ:[4]

Ադրբեջանում հակահայկական ինֆորմադաքականության առավել ավանդական բաղադրիչներից է պատմամշակութային դաշտը, որն արդիականացվել է 2000 թվականից: Պատմական փաստերի խեղաթյուրման աշխատանքը հիմնականում վարում է Ադրբեջանի Գիտությունների ազգային ակադեմիան՝ Պատմության, Մարդու իրավունքների և այլ ինստիտուտների հետ համատեղ:[5] Այդ հաստատությունների գործունեության հիմքում ընկած է Արցախի, Հայաստանի, հայ ժողովրդի և Ադրբեջանի պատմության կեղծումը՝ «ադրբեջանցի» և «Ադրբեջան» տերմինների նույնականության ամրապնդման, կովկասյան աղվանների ադրբեջանականացման, տարածաշրջանում և հատկապես պատմական Արցախում «թուրքերի բնիկ» և «հայերի եկվոր» լինելու հիմնավորման նպատակներով:[6] Ինչպես, օրինակ, Virtual Karabakh.az արջանց լրատվամիջոցում պատմական գիտությունների դոկտոր Գասըմ Գաջիկի «Ղարաբաղի հուշարձանները» վերնագրով հեղինակած հոդվածում ասվում է. «...մինչև 19-րդ դարը Լեռնային Ղարաբաղում հայկական էթնիկական խումբ երբեք գոյություն չի ունեցել:

Օգտվելով այն փաստից, որ Ղարաբաղի ավտոխթոնական(բնիկ) աղվանցիները եղել են քրիստոնյա, 19-րդ դարից սկսած այնտեղ սկսեցին տեղափոխվել բազմաթիվ հայկական ընտանիքներ: Դրա վառ ապացույցն է հայերի կողմից 1978թվ. Լեռնային Ղարաբաղի Աղդերի շրջանի (Մարտակերտ) Մարաղա գյուղում կանգնեցված հուշարձանը՝ ի պատիվ առաջին 200 ընտանիքների (հայկական ընտանիքների), որոնք 1928 թվականին Իրանի Մարաղա քաղաքից տեղափոխվել են Ղարաբաղ»:[7]

Հատկապես ուշագրավ են Արևելյան Անդրկովկասի բնիկ ժողովուրդների (հայեր, դադստանալեզու և պարսկալեզու ազգություններ) պատմամշակութային ժառանգության և տարածքների այբանական-նախաաղբբեջանական պատկանելության մասին հակագիտական, պատմաքաղաքական հայեցակարգի հորինումն ու տարածումը: Արցախի և առհասարակ պատմական Հայաստանի քաղաքական պատմության կեղծումը հիմք է ծառայում ԼՂՀ հարցում աղբբեջանական դիրքորոշումներն առաջ մղելու, ինչպես նաև ՀՀ-ի և ԼՂՀ-ի նկատմամբ Աղբբեջանի հնարավոր ագրեսիան արդարացնելու համար:

Պատմության սրբագրման աշխատանքները կատարվում են ինչպես «տարածաշրջանում բնակվող բնիկ ժողովուրդների էթնոագգային պատմությունը նկարագրող տեքստերի կեղծման»[8] ու վերաշարադրման միջոցով, այնպես էլ այդ տեքստերի վկայություն հանդիսացող պատմամշակութային ժառանգության, օրինակ՝ հուշակոթողների վերացման և նորերի կառուցման ճանապարհով:[9] Ինչ վերաբերում է ժամանակակից Աղբբեջանում գտնվող հայ ժողովրդի պատմամշակութային ժառանգությանը, ապա դրանք կամ ֆիզիկապես ոչնչացվում են, ինչպես 2005-2006թթ. տեղի ունեցավ Նոր Զուղայի գերեզմանատան խաչքարերի հետ, կամ էլ հռչակվում են «բուն աղբբեջանական»: Նույնիսկ ՀՀ և ԼՂՀ սահմաններում գտնվող հայկական եկեղեցիները, քրիստոնեական ու զուտ հայկական մշակույթին բնորոշ հուշարձանները վերագրվում են Կովկասյան Աղվանքի ժողովրդին՝ դրանց հետագա աղբբեջանականացումը հիմնավորելու համար: Նույն Virtual Karabakh.az արջանց թերթում «Քրիստոնեության պատմությունը Ղարաբաղում» հոդվածի մեջ նշվում է. «Այն գիտնականներն, ովքեր ուսումնասիրել են Կովկասյան Աղվանքի ճարտարապետական հուշարձանները, հայտարարել են, որ այդ հուշակոթողները իրենց բնութագրական առանձնահատկություններով և ճարտարապետական պլանավորման մեթոդաբանությամբ տարբերվում են հայկական կրոնական ճարտարապետական հուշարձաններից: Այս հուշարձանները պատմական բոլոր հատկանիշներով պատկանում են մեր ժողովրդի ազգային մշակութային ժառանգությանը:Այդ հուշակոթողների թվին են պատկանում Ամարասի վանքը Խոջավեղիի շրջանում, Գյանջասարի վանքը Աղդերի շրջանում»:[10]

Աղբբեջանական գիտնական-պրոպագանդիստները Արցախը տեղափոխում են Աղվանք՝ այն պատմականորեն Աղվանքի գավառ համարելով, որտեղ, իբր, ի սկզբանե բնակեցված աղվաններն ապրում էին դեռևս մինչև 19-րդ դարը՝ «հայերի ժամանումից» շատ առաջ: Իսկ քանի որ աղվանցիների և աղբբեջանցիների միջև դրվում է հավասարության նշան, ուրեմն վերջիններս դառնում են Արցախի նախաբնիկները:

Աղբբեջանական վերոնշյալ կայքը Ղարաբաղի մասին տեղեկություն է հաղորդում անգլերեն, ռուսերեն, աղբբեջաներեն, թուրքերեն և ֆրանսերեն՝ նպատակ ունենալով օտարալեզու լսարանին մատուցել «ձշմարիտ» տեղեկատվություն: Այս արջանց լրատվամիջոցը նպաստում է ոչ միայն Ղարաբաղի, այլ նաև Երևանի մասին պատմական փաստերի խեղաթյուրված ներկայացմանը: «Երևանի ճարտարապետությունը» հոդվածի հենց առաջին իսկ տողում ընթերցում ենք. «Աղբբեջանի պատմական տարածքում, որը այժմ կոչվում է Հայաստանի Հանրապետություն, կային բազմաթիվ բեր-

դեր, բերդաքաղաքներ...»: [10] Կայքի ձևավորումը, հատկապես «Qarabag» անվանումը ներկայացված է մահմեդական ոճով, համապատասխան մշակութային երանգներով, որպեսզի տեսողական պատկերացում ստեղծվի Ղարաբաղի ադրբեջանական պատկանելության մասին:

Հայերի մշակութային հիմքերի հերքման և դրանց յուրացման փորձերը հաճախ ուղեկցվում են իրականության ձևախեղման և պարզ շրջման մեխանիզմներով, որը հաճախ ունենում է բառացի գավեշտի հասնող դրսևորում: Փաստերի և իրականության այդպիսի խելահեղ շրջման օրինակ կարելի էր հանդիպել ադրբեջանական առաջատար լրատվականներից մեկում՝ *bakililar.az*-ում [11] տեղակայված մի լուսանկարում, որտեղ հայկական գրերը շրջված վիճակում ներկայացվում են որպես հին ալբանական գրեր՝ Ղազախի շրջանի Ղաշսալախլը գյուղի եկեղեցու սալիկից: Ըստ ադրբեջանական աղբյուրի՝ ներկայումս հայերն այդ սալիկը փոխարինել են հայագիր քարով, այնինչ նրանց ներկայացրած պատկերի հայելային հետշրջումը ավելի քան խոսում է. դրանք ի սկզբանե հայատառ գրեր են: Կամ Ադրբեջանի Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս Իգրար Ալիևի գիտական զեղումներն այն մասին, որ «Ղարաբաղի հայերը և Հյուսիսային Ադրբեջանի ադրբեջանցիները համարվում են, այսպես կոչված «արզանդակից եղբայրներ»»: [12]

Ադրբեջանական լրատվամիջոցները հերթական անգամ հայկական պատմությունը կեղծ անվանելու պահը բաց չեն թողել՝ 2005 թվականին՝ Արցախում հայտնաբերած հին հայկական, հելլենիստական Տիգրանակերտ քաղաքի պեղման ժամանակ: Երկրի առաջատար և ամենաընթերցվող առցանց լրատվամիջոցներից *Day.az*-ը կայքի քաղաքական բաժնում տեղադրել էր «Եվս մեկ կեղծիք. հայերը փնտրում են գոյություն չունեցող քաղաք» վերնագրով հոդված, որտեղ բացի շինծու փաստերից առ այն, որ Տիգրանակերտի տարածքը Աղդամի շրջանի Գյովուրգալա քաղաքն է, հոդվածի անանուն հեղինակը սարկազմով ներկայացնում է հայ հնէաբանների գիտահետազոտական աշխատանքները՝ նրանց հեզնաբար անվանելով գիտնական: Խոսելով պեղումների համար հատկացված գումարների մասին՝ Հայաստանին կցվում է «սոված» և «սովամահ» ածականները. «Սոված Հայաստանին այդ նպատակով հատկացված էր 30 մլն դրամ» [13]՝ ակնարկելով այն, որ « հայկական իշխանությունը սոված է թողնում իր ժողովրդին, բայց ջանք ու գումար չի խնայում հայերի կողմից «օկուպացված» ադրբեջանական տարածքներում հայկական հետք (ևս չակերտներում) գտնելու համար:

Մեկ այլ ադրբեջանական ազդեցիկ լրատվամիջոց *Aze.az*-ը «Հայաստանի կողմից շարունակվում են ադրբեջանական մշակույթի դեմ ոտնձգությունները» վերնագրով հոդվածում առաջին պարբերությունից վստահաբար ասում է. «Այս անգամ հայ գործիչները յուրացրել են ադրբեջանական ազգային գործիք բալաբանը՝ աններդաշնակ կերպով անվանելով՝ դուդուկ»: [14] Այնուհետև թվական տվյալներով հեղինակը փորձում է ապացուցել դուդուկի ադրբեջանական ազգային հին երաժշտական գործիք լինելու փաստը. «Բալաբանի դպրոցը առաջին անգամ ստեղծվել է մեծագույն ադրբեջանական կոմպոզիտոր Ուզեիրա Գաջիբեկովի նախածննդությամբ դեռ 1937 թվականին» [15], կամ «Նոյնիսկ 11-րդ դարում «Դիվան»-ում Գ. Տեբրիզլին նշում է բալաբանի մասին» [16], կամ «Ինչպես և բանաստեղծ Գազի Բունիսաննդդինն, ապրելով 14-րդ դարում, իր ստեղծագործություններում բազմիցս փառաբանում էր այդ գործիքը» [17] Այնինչ զուռնան և դուդուկը հնագույն երաժշտական գործիքներ են, և դեռևս հինավուրց ժամանակներից նմանատիպ նվագարաններ գոյություն ունեն Հայաստանի տարածքում, դրա մասին վկայում են Սևանում հնագիտական պեղումների ժամանակ (Ք.ա. II հազարամյակ) գտնված մի մանրաքանդակ, ինչպես նաև արծաթե ռիտոնը, ո-

որ հայտնաբերված է Էրեբունու պեղումների ժամանակ և թվագրվում է Ք.ա. V–IV դդ.: ՀՀ ՉԱԱ Արվեստի ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու, Կոմպոզիտորների միության անդամ Կարինե Խուդաբաշյանը այս առթիվ տալիս է թերևս ամենասպառիչ պատասխանը. «Դուդուկն այնքան հին ծագում ունի, որ այն ժամանակ թուրքերը դեռևս գոյություն չունեին» : [18]

Նախկինում մշակութային ժառանգության պահպանության գործողությունները հիմնականում ուղղված էին նյութական մշակութային ժառանգության պահպանությանը, որը համարվում էր ավելի առաջնահերթ խնդիր: Վերջին տարիներին, երբ որոշակի կարգավորվեց մշակույթի ոլորտի օրենսդրական դաշտը, ճշտվեցին մշակութային քաղաքականության ուղղությունները, ինչպես նաև ավելացավ մշակույթի ոլորտի ֆինանսավորումը, հնարավորություն ընձեռվեց նաև ամբողջական ժավալով անդրադարձնալու ոչ նյութական մշակութային ժառանգության խնդիրներին: Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պահպանությունը, պաշտպանությունը, զարգացումը և տարածումը այսօր դիտարկվում է մշակութային քաղաքականության կարևորագույն ուղղություններից մեկը:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկում արդեն ներառված է Հայաստանի կողմից ներկայացված չորս մշակութային արժեք՝ «Դուդուկն ու իր երաժշտությունը», «Խաչքարի արվեստ. խորհուրդն ու խաչքարագործությունը», «Սասնա ծռեր» կամ «Սասունցի Դավիթ» էպոսը, «Լավաշ. ավանդական հացի պատրաստումը, նշանակությունը և մշակութային դրսեւորումները Հայաստանում»: [19] Եվ հայկական «Քոչարի» պարը հնարավոր է համալրի վերոհիշյալ ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկը: 2015 թվ. մայիսի 16-ին հայկական լրատվամիջոցներում հայտված այս նորությանը անտարբեր չեն մնում հարևան պետության «ազգագրագետ-քարոզիչները» և 6 օր անց ադրբեջանական Haqqin.az առցանց լրատվամիջոցում ի պատասխան տպագրում է Բահրամ Բատիկի հեղինակած «Հայերը խլել են ադրբեջանցիներից նաև «Քոչարի» պարը» վերնագրով հոդվածը: Հակաձառնություն, զայրույթ ու հակաքարոզչություն պարունակող այս հոդվածում հեղինակը հայերին բնութագրում է հին հռոմեական հայտնի արտահայտության ադրբեջանական կողմին հատուկ և իրեն հարմար ձևափոխած տարբերակով «Եկավ, տեսավ, յուրացրեց»: Սրանով Բատիկը ցանկանում է ասել, որ հին ադրբեջանական տարածքում հայերը ընդամենը եկվորներ են: Այնուհետև ասում է, որ հանդգնորեն հայկականացնելով ադրբեջանական ազգային պարը՝ հայերը ընկում են ծիծաղելի իրավիճակի մեջ. «Ինչպես հայտնի է, հայկական քարոզչությունը երկար տարիներ փորձում է անհաջող կերպով ապացուցել, որ այդ ազգը Հարավային Կովկասի բնիկներից է, և իբր հայերը ապրում էին այստեղ հազարամյակներով, իսկ հին դարերում այս հողերում անգամ ունեցել են իրենց պետությունը «Մեծ Հայքը», որը կարծես թե ձգվում էր ծովից ծով: Իսկ ադրբեջանցիները քոչվորներ են, չունենալով իրենց սեփական տարածքները, եկվորներ են Հարավային Կովկասում: ...իսկ ադրբեջաներենից «քոչարի»-ն թարգմանաբար նշանակում է քոչվոր, թափառական: Եվ այսպես, եթե հայերը իրենց համարում են Հարավային Կովկասի բնիկ ազգ, ապա ինչպե՞ս իրենց մոտ հայտվեց քոչվորների պարը»: [20] Այս նույն հարցը կարելի է հակադարձել. «Եթե ադրբեջանցիները իրենց համարում են հինավուրց ազգ և մի տարածքում եղել են, կան ու կլինեն, ապա ինչո՞ւ ադրբեջանական ազգային պարի թարգմանությունն է «թափառական, քոչվոր»:

«Հայերը հայտ ներկայացնելով ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի գրասենյակ, որպեսզի «Քոչարի»-ն - դասվի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցիչների

շարքին, այն բացատրել են այսպես. «Քոչարին տղամարդկանց հայկական հնագույն ազգային պար է: Հազարամյակներ հետո այն չի կորցրել իր արժեքը, դեռ ավելին, դարձել է հայ ժողովրդի ազգային և մշակութային ժառանգությունը: «Քոչարի»-ի ակունքները բխում են Արևմտյան Հայաստանի Կարսի և Արդվինի շրջաններից: Լինելով ազգությամբ հայկական, «Քոչարի»-ն բառացիորեն թարգմանվում է որպես «խիզախ տղամարդ» :[21]

Հայկական մշակութային հակաքարոզչության դրսևորում կարող ենք համարել յուրաքանչյուր տարի կազմակերպվող «Եվրատեսիլ» երգի մրցույթի ժամանակ ադրբեջանական կողմի հոխորտանքները հատկապես այն ժամանակ, երբ Հայաստանը ներկայացնող արվեստագետը անմիջական առնչություն ունի Արցախի հետ: Մեր հարևան պետության առաջատար լրատվականներից www.vesti.az- ն հերթական հիստերիան ունեցավ, երբ արցախցի տաղանդավոր երգիչ Միշան Միքայել Գրիգորյանը, Հայաստանը ներկայացրեց «Մանկական Եվրատեսիլում»: Հողվածի հեղինակ Իսմայիլ Ալիևը, իր նախնիների հանցագործություններն վերագրելով Ղարաբաղի հայերին, գրում է. «Միշային երբեք չեն պատմի իր ցեղակիցների կողմից խոջալուում կազմակերպված ցեղասպանության մասին: Հակառակորդը կիրառում է տարատեսակ ուղղություններ մեր երկրի նկատմամբ սադրանքներ իրականացնելու համար, որոնց նպատակը ադրբեջանական օկուպացված տարածքներում տիկնիկային ռեժիմի մասին ազդարարումն է: Այս տարածքներում իրականացվել են էթնիկական զտման քաղաքականություն, սպանել են կանանց , ծերերին ու երեխաներին: Ի դեպ, երեխաների մասին: Արդեն երկու տարի է աշխարհի հայերը սադրիչ գործողությունների համար որպես գործիք օգտագործում են երեխաներին: Այս հաճելի, մաքուր հոգով էակները նույնիսկ չեն պատկերացնում, որ համարվում են քաղաքական սադրանքի մասնակիցներ»: Իսկ վերջում ադրբեջանցի լրագրողը մեղիականիսատեսումների գիտակի պաշտոնում վստահորեն հայտարարում է. «...Իսկ Միշան կշարունակի երգել: Երգել դահիճների բարձրագույն հովանու ներքո... »: [22]

Այսպիսով՝ ադրբեջանական առցանց լրատվամիջոցներում տեղ գտած հայկական մշակութային հակաքարոզչությանն առնչվող նյութերի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս ասել, որ մեր հարևան պետությունը շարունակում է պատմությունն ու ներկան կեղծելու քարոզչամեթոդային կատարելագործումը՝ պատմական փաստերը և ճշմարտությունը ներկայացնելով տեղեկատվական պատերազմի շրջանակներում, նախահարձակ ու նենգադավ լինելով նաև տեղեկատվական- քարոզչական դաշտում: Եթե մեկ ամսվա կտրվածքով ադրբեջանական առցանց լրատվամիջոցներում կարելի է հանդիպել 10-15 հակահայկական քարոզչական բնույթի նյութերի, ապա հայկական առցանց լրատվամիջոցները, չգբաղվելով հակաադրբեջանական քարոզչությամբ, հրապարակում են սակավաթիվ հակազդող նյութեր: Տեղեկատվական գործողությունները ոչ միայն իրական փաստեր և ճշմարտություն, այլև հարձակողական ոճին բնորոշ լրացուցիչ քայլեր պետք է ընդգրկեն [23], քանի որ հակառակորդը տեղյակ է, թե ինչպես կարելի է հարվածել, ինչպես ստեղծել պատմական փաստերի խառնաշփոթ և հասնել առավելագույն արդյունքի:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Հ.Դեմոյան, «Լեռնային Ղարաբաղի հիմնախնդրի շուրջ քարոզչության և հակաքարոզչության կազմակերպման և իրականացման եղանակների մասին», Եր., 2005, էջ 66
2. http://www.noravank.am/arm/issues/detail.php?ELEMENT_ID=5055
3. Զիա Բունիաթովը, ով Ադր. ԽՍՀ ԳԱ Մերձավոր և Միջին Արևելքի ինստիտուտի տնօրենն էր, Ադրբեջանի Կենտրոնի պատվերով ազգայնամուլական քարոզչական քաղաքականություն էր վարում, մասնավորապես, ադրբեջանցիների՝ իբրև Կովկասյան Աղվանքի հետնորդների 1930-ականներին ստեղծված տեսության վերաշրջանառման միջոցով: Նրա նախաձեռնությամբ ու հեղինակությամբ էին հրատարակվում և վերահրատարակվում «պատմագրական» գրքեր, որոնցում, մասնավորապես, հայերը ներկայացվում էին որպես աղվաններ:
4. http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/XXI%20Dar/06_2009.pdf
5. Նույն տեղում:
6. <http://www.virtualkarabakh.az/> Памятники Карабаха. §...до XIX века армянская этническая группа в Нагорном Карабахе никогда не существовала. Пользуясь тем, что автохтонские албаны Карабаха были христианами, туда начиная с XIX века, было переселено множество армянских семей. Наглядным доказательством того является памятник, воздвигнутый в 1978 году армянами в Нагорном Карабахе в селе Марага Агдеринского района (Мардакерт), в честь первых 200 семей (армянских семей), переселившихся в 1928 году из города Марага Ирана в Карабах».
7. http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/XXI%20Dar/06_2009.pdf
8. Ադրբեջանի հակահայկական տեղեկատվական համակարգը. Եր., 2009, էջ 29
9. <http://www.virtualkarabakh.az/> История христианства Карабаха. §Ученые, исследовавшие архитектурные памятники Кавказской Албании, заявили, что эти памятники по многим характерным особенностям и методам архитектурного планирования отличаются от армянских религиозных архитектурных памятников. Эти памятники по всем историческим признакам относятся к национальному культурному наследию нашего народа. В числе этих памятников можно назвать Амарасский монастырь в Ходжавендском районе, Гянджасарский монастырь в Агдеринском районе».
10. <http://www.virtualkarabakh.az/> Архитектура Иревана, «На исторической территории Азербайджана, ныне называемой Республикой Армения, находилось множество крепостей, городов-крепостей...»
11. <http://bakililar.az/ca/photos/dashsalahli.html> Фрагмент подлинной плиты с церкви в селении Даш Салахлы Казахского района
12. <http://forum.bakililar.az/index.php?showtopic=98051&page=2> Армяне Гарабага и азербайджанцы Северного Азербайджана являются, так сказать, единоутробными братьями.
13. <http://news.day.az/> Еще одна фальсификация: армяне ищут несуществующий город, В голодающей Армении с этой целью были выделены 30 млн. драм.
14. <http://aze.az/> Посягательства Армении на культуру Азербайджана продолжают, «На сей раз армянские деятели присвоили себе национальный азербайджанский инструмент балабан, назвав его неблагозвучным "дудуком"».
15. <http://aze.az/> Посягательства Армении на культуру Азербайджана продолжают, «Наджафов напомнил, что школа балабана была впервые создана по инициативе великого азербайджанского композитора Узеира Гаджибекова еще в 1937 году».
16. <http://aze.az/> Посягательства Армении на культуру Азербайджана продолжают, Еще в XI веке в "Диване" Г.Тегризили есть упоминание о балабане.

17. <http://aze.az/> Посягательства Армении на культуру Азербайджана продолжают, Также поэт Гази Бунханендин, живший в XIV веке, неоднократно в своих стихах прославлял этот инструмент.
18. Հմայակյան Հասմիկ «Զրույցներ հայ մշակույթի մասին (հարցազրույցների ժողովածու)». Եր., 2008, էջ 33-34:
19. <http://www.panorama.am/> 4 հայկական արժեք ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի ոչ նյութական մշակութային ժառանգությունն է համարվել
20. <http://haqqin.az/> Армяне отняли у азербайджанцев и танец §Кочари», §Пытаясь столь наглым образом арменизировать азербайджанский народный танец, армяне ничуть не смущаются тем, насколько нелепо выглядят их претензии. Как известно, армянская пропаганда долгие годы пытается безуспешно доказать, что этот народ является автохтонным на Южном Кавказе, мол, армяне проживали здесь тысячелетиями, а в древности даже имели на этих землях свое государство §Великая Армения», которое вроде бы простиралось от моря до моря. А азербайджанцы – это кочевники, не имевшие собственной территории, пытаются утверждать армагитпроп, и они пришлые на Южном Кавказе. «...в переводе с азербайджанского «кочари» - это кочевник. Так что если армяне считают себя оседлым народом на Южном Кавказе, то каким же образом у них мог появиться танец кочевников?»
21. <http://haqqin.az/> ЮНЕСКО готовится признать Кочари армянским, ««Кочари – один из древнейших армянских народных мужских танцев. Спустя тысячелетия, он не утратил своего значения, более того, стал национальным и культурным достоянием армянского народа. «Кочари» берет свои истоки из областей Карс и Артвин Западной Армении. Являясь этнически армянским, «Кочари» дословно переводится как §храбрый мужчина», - объясняется в армянской заявке.
22. <http://www.vesti.az/news/319262>, Армяне используют детей и российских звезд против Азербайджана, Мише никогда не расскажут о геноциде, устроенном его соплеменниками в Ходжалы, Противник использует различные направления для осуществления провокаций в отношении нашей страны, целью которых является заявить о марионеточном режиме на оккупированных азербайджанских территориях. На этих самых территориях проводилась политика этнической чистки, зверски убивали женщин, стариков и детей. Кстати, о детях. Вот уже два года мировое армянство использует детей в качестве инструмента провокационной деятельности. Эти милые, чистые душой создания даже не подозревают, что являются участниками политической провокации.... А пока Миша будет петь. Петь под покровительством палачей...
23. http://www.noravank.am/arm/issues/detail.php?ELEMENT_ID=2237

ԱՄՓՈՓՈՒԳԻՐ

Հայկական մշակույթի հակաքարոզչությունը ադրբեջանական առջանց լրատվամիջոցներում Շուշան Ասկարյան

Հոդվածում ներկայացված է ադրբեջանական առաջատար առջանց լրատվամիջոցներում տեղ գտած հայկական մշակույթի հակաքարոզչությանն առջվող հրապարակումները, որոնց ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս ասելու, որ մեր հարևան պետությունը շարունակում է պատմությունը և պատմական ընթացքը կեղծելու քարոզչամեթոդների կատարելագործումը՝ պատմական փաստերը և ճշմարտությունը ներկայացնելով տեղեկատվական պատերազմի շրջանակներում, նախահարձակ ու նենգադավ լինելով նաև տեղեկատվական-քարոզչական դաշտում:

РЕЗЮМЕ

**Пропаганда антиармянской культуры в азербайджанских интернет СМИ
Шушан Аскарян**

Ключевые слова: *культура, пропаганда, антипропаганда, информационная политика, СМИ, информационное поле*

В статье исследуется пропаганда антиармянской культуры в ведущих азербайджанских онлайн СМИ, изучение которой позволяет говорить о том, что наш сосед представляет правду как часть информационной войны.

SUMMARY

**The propaganda of anti-Armenian culture in the Azerbaijan internet mass-Media
Shushan Askaryan**

Keywords: *Culture, propaganda, anti-propaganda, information policy, mass-media, information field*

The article examines the publications of the propaganda of Anti-Armenian culture in the Azerbaijan's leading online media. The study enables to state that our neighboring state continues to falsify the historical evidence presenting it as a part of the information war.